

a mirar amb escepticisme molts semblants «italicismes». Però això no vol dir que en altres casos no siguin ben certs, i aquest és un dels que compten amb base més ferma. Altrament en el cas present és versemblant també que hi vagi haver una influència combinada. Una variant itàlica que ja tingués curs més o menys ampli en la vida romana, potser intermitent en part, i no sempre fluid, pogué ser reforçada i convertida en quelcom de fix i fins majoritari, per la forta coincidència amb uns mots grecs ben usuals: *λήρος* «radotage, niaiserie», «délire, divagation», *ληρεῖν* «déraisonner, dire ou faire des sottises», mots pertanyents al grec àtic i comú des del temps d'Aristòfanes i Sòfocles, fins al de Lucià i l'Antologia Grega; Hipòcrates aplica el verb a l'acc. de 'delirar' (un malalt); aquest mot grec no tenia parentiu etimològic amb el llatí *delirare* (no hi ha rotacisme en grec ni la η grega pot resultar de cap diftong): en el lèxic indoeuropeu el posen en una arrel ben diferent (Pok., *IEW*, 650), però més que arrel potser ací es tracta del grup de creació elemental a què pertany el cat. *lero, lelo*, el pallarès *leleiar* 'repapiejjar', el gr. *λαλεῖν* 'xerrar', etc. Poc importa això per al cas: el fet és que aquest mot grec era ben congut a Roma, i el mateix Ciceró se serveix de *λήρος* en les cartes a Àtic (xvi, 1.4); en el *CGL* II, 41, *delerat* està traduït per *ληρεῖ* i és ja Varro el qui segons Lindsay (i Juret, *l. c.*) atribueix a la influència de *ληρεῖν* la forma *delerare*.

No ens hem d'estranyar que un mot pertanyent tan marcadament a l'esfera afectiva del vocabulari no figureu en els clàssics medievals. En aquesta mena de lèxic és l'aparició en massa en un ample domini —tot el Continent dins les Terres catalanes (i no deixa d'haver-hi algun indici mallorquí, MAguiló, supra, i menorquí, veg. entre els derivats)— el que ens ha de bastar com a garantia de llur continuïtat des de les antigues fonts de la llengua, des del llatí vulgar, fins i tot si no el podem documentar en fonts escrites anteriors al 1800.

Tanmateix en el cas present sembla que ja hi hagi un testimoni en el S. XIII, en *Abril issia* de Ramon Vidal de Besalú, on deu significar 'bogeria' o més aviat 'desvarieig'; el trobador parla d'una gent poderosa que se serveix de les institucions religioses (*preveire, mostier*) per tenir més influència en el *segle*, 'el món': el nostre manuscrit únic porta *delieys*, en cas subjecte singular: «--- que-ls faitz e-ls captenemens / valc e duret ans e sazós; / mas er e vengutz us perdós / e us sabers sí com *delieys*: / e car trobon cometes et reys / e poestatz feblas e molas, / an-lors tornatz en lurs escolas / e fan lur creire so que-s volon» (v. 931). El savi publicador Will. Hugh W. Field (Chapel Hill, 1971) tradueix «that is how the deeds and the conduct were valid and lasted for ages; but now a pardon and [a form of] knowledge has come that is like *madness*; and because they found counts, kings, and noble to be feeble and weak ---» (p. 75); en el comentari (p. 109) interpreta que es tracta d'allusions a la repressió de l'heretgia albígesa: la Noblesa s'ha estat aprofitant dels heretges al mateix temps

que procura restar bé amb l'Església «endowing religious institutions», però «against these came a 'pardon' and 'knowledge', to which they could offer little resistance an which they were forced to accept; and as a result of which they became hypocrites; it seems that *perdós* and *sabers* are used as abstracts to veil an allusion to some coercive force that could demand a change of opinion --- *sabers* may then be used as religious orthodoxy unwillingly accepted, with *perdós* as armed invasion, i.e., the Albigensian crusade» (p. 109).

A parer meu no queda establert definitivament si *perdós* és això o bé 'pèrdua', 'desastre', a base d'un ús amb arrel conjunta en el verb PERDERE i en PERDONARE, com el que sembla donar-se en la locució *en perdós* 'en va', emprada en el mateix poema (v. 28 «no m'en crezessetz *en perdós*»); l'objecció de Field que llavors resultaria xocant l'ús de la copulativa e no em sembla prou ferma, car podríem entendre *us perdós e us sabers* com 'un desastre i un saber (pervers, diabòlic)'. Sigui com vulgui, no importa gaire per a *delieys*. De tota manera la sintaxi prova que *delieys* ací és el cas subjecte d'un substantiu abstracte comparat amb el *saber* (potser també amb el *perdó*); d'altra banda la rima amb *reys* indica que el mot té *é tançada*: no pot ser *leis* LEGEM perquè s'hi oposa tot el context i tampoc lliga amb la i del nexa *lie* de la forma transmesa pel manuscrit, i encara menys podria ser el pronom *lieys* 'ella', que té e oberta. D'altra banda Ramon Vidal sovint redueix -rs a -s en fi de mot: poc més amunt ha fet rimar *majors* amb *guardós* ('guardó', v. 897). No hi ha doncs dificultat a admetre amb Field que *delieys* està per *delieys* provinent de *DELERIUM = DELIRIUM, l'ètimon del nostre *deler*, sigui en un sentit tan fort com el de 'bogeria' («madness») sigui en el de 'desvarieig, aberració del bon sentit, desviació moral o del pensament o de la rectitud'.³ Amb caràcter savi *delirium* va passar al cat. *deliri* [1803, Belv.] i *delirare* al nostre *delirar* [id., id.]; *delirant*; *delirós*.

DERIV.: *Delera* (supra). *Delerant* val. (Bayarri, *AlcM*). *Delerar* (supra). *Deleri* (?), forma dubtosa, en un poble valencià, *ALCat.*) *Delèria* en el vallespirenc Caseponce: autèntic? Potser sí, encreuament amb *dèria*? *Delerós*, forma viva en cat. central. *Delerut*, que *AlcM* localitza a Solsona i Berguedà.

Delejar no és de l'ús comú però sí avalat per escriptors importants: ja Verdaguer l'usava en escrits primerencs: «*delejava* acostar-me a l'estil de Virgili» escriví confidencialment en una carta de 1865-66 (*Epistolari*, Casac. I, 32); Carles Riba se'n serví més d'un cop en escrits seus, i recordo un cop que la proposava en l'ensenyament als seus deixebles humanistes; *AlcM* hi afegeix una cita poètica de *delejant* en Verdaguer; és evidentment una formació secundària, on -ejar envaeix el terreny de *delerar*, i potser deguda simplement a encreuament de l'arcaic *delerar* amb el trivial *desjjar*.

Adelerar-se és viu si bé més aviat rar, però *adelerat* és molt viu i corrent, encara més que *delerós*, molt menys difós i menys corrent en la llengua comuna: en